

ВЛАДИМИР ВИХРОВ РИЦАР НА МЕЧТАТА

Превод от руски: Лилия Илиева, 1984

chitanka.info

Още от първите стъпки на Грин в литературата около името му започват да се създават легенди. Някои от тях са били безобидни. Твърдяло се например, че той е отличен стрелец с лък и на младини, за да се прехранва, се е занимавал с лов и е живеел в гората подобно на ловеца на Фенимор Купър... Но се разпространявали и зловни легенди.

Грин е смятал да придружи последната си книга „Автобиографична повест“ (1931), завършена в Стари Крим, с кратък предговор, наречен „Легендата за Грин“. Предговорът бил написан, но не влязъл в книгата, запазил се е само един откъс от него.

„От 1906 до 1930 г. — пише Грин, — аз чух от събратята си по перо толкова невероятни неща за себе си, че взех да се съмнявам дали наистина съм живял така, както пише тук (в «Автобиографична повест» — В. В.). Преценете сами дали имам основание да нарека разказа си «Легендата за Грин».

Ще изреждам чутото така, сякаш някой друг говори за мен.

Докато плавал като моряк около Зурбаган, Лис и Сан Риол, Грин убил един английски капитан и задигнал сандъка с ръкописите му...

... Грин се преструва, че не знае езици, но добре ги знае..."

Събратята по перо и скучаещите вестникари са се надпреварвали да измислят най-нелепи неща за „загадъчния“ писател.

Наистина животът на писателя е бил изпълнен със странствувания и приключения, но в него не е имало нищо загадъчно и легендарно. Дори може да се каже, че пътят на Грин е бил обикновеният, утъпкан, по много свои черти типичният жизнен път на писател от народа. Никак не е случайно, че някои случки от неговата „Автобиографична повест“ така живо напомнят страници от „Моите университети“ и „Сред хората“ на Горки.

Животът на Грин е бил тежък и драматичен — целият в сблъсъци и в стълкновения с най-жестоките мръсотии на царска Русия, и когато четеш „Автобиографична повест“, тази изповед на изстрадалата душа, трудно, само под натиска на фактите, вярваш, че същата ръка е писала заразителни със своето жизнелюбие разкази за моряци и пътешественици. „Корабът с алените платна“, „Блестящият свят“... А животът сякаш е сторил всичко, за да огруби, да ожесточи сърцето, за да смачка и разпилее романтичните идеали, да убие вярата във всичко по-добро и светло.

Александър Степанович Гриневски (Грин е литературният му псевдоним) е роден на 23 август 1880 г. в Слободское, уезден град във Вятска губерния, в семейството на „заселник за вечни времена“, чиновник в бирена фабрика. Скоро след раждането на сина им семейство Гриневски се премества във Вятка. Там минават детството и младостта на бъдещия писател. Град на бездънно невежество и на класическо рушветчийство, така колоритно описан в „Минало и размисъл“, през деветдесетте години Вятка малко се е изменила от времето, когато тук е бил заточен Херцен.

„Задушаващата пустота и безмълвие“, за които пише той, царят и по времето, когато по пущинаците накрай града се скита мургавият малчуган със сива закърпена риза, играейки си на капитан Хатерас и Благородното сърце. Момчето минавало за особено. В училище го наричали „Магьосникът“. Опитвало се да открие „философския камък“ и правело най-различни алхимични опити, а като изучило книгата „Тайните на ръката“, започнало да предсказва на всички бъдещето по линиите на дланта. Близките му го упреквали за книгите, карали му се за своеволията, мъчели се да го вразумят.

Грин бил потресен от „Моят живот“ на Чехов с подзаглавие „Разказ на един провинциалист“, което категорично е обяснявало всичко. Смятал е, че този разказ разкрива най-добре атмосферата на провинциалния бит през 90-те години, бита на затънтения град. „Когато четях този разказ, сякаш всичко се отнасяше за Вятка“ — разказва писателят. Много неща от биографията на Мисаил Полознев, който решава да живее „не така, както другите“, са били вече известни и изстрадани от Грин. И в това няма нищо чудно. Чехов е запечатал белезите на епохата, а младият Гриневски е бил неин син. Интересно в това отношение е признанието на писателя за неговите ранни литературни опити.

„Понякога пишех стихове и ги изпращах в «Нива», «Родина», но никога не получавах отговор от редакциите — разказва Грин. — Това бяха стихове за безнадеждност, безизходност, разбити мечти и самота, буквално същите, с каквито бяха пълни ежедневниците по онова време. Като че ли ги пишеше четиридесетгодишният Чехов герой, а не момче...“

Младежът е търсел спасение в друга, „болезнено желана действителност“, в книгите и в лова. От ранни години той е познавал

не само Фенимор Купър, Майн Рид, Густав Емар и Луи Жаколио, но и всички руски класици. Увлечал се е от романите на Виктор Юго и Дикенс, от стиховете и новелите на Едгар По, четял научни книги. Но най-силно го е привличало, най-упорито и страстно е мечтаел за морето, за „живописния труд на мореплаването“. Кой би могъл да каже как са се раждали тези блянове за волния вятър, за сините простори и белите кораби в душата на малчугана, израснал в затътената, сухопътна Вятка, откъдето, както се казва, три години да препускаш, до никакво море няма да стигнеш? Не е трудно да се досетим, че в това отношение са изиграли своята роля книгите на Жул Верн, Стивънсън, морските разкази на Станюкович, които са се печатали точно по това време във вестниците и списанията.

През лятото на 1896 г., веднага след завършване на градското училище, Грин заминава за Одеса само с една върбова кошничка с чифт бельо и акварелни бои, предполагайки, че ще рисува „някъде в Индия, по бреговете на Ганг...“ Твърде показателна подробност за характера на Грин! Когато разказва в „Автобиографична повест“ как, забравяйки всичко на света, се е упивал от книгите, от героичния и многобагрен живот в тропическите страни, писателят иронично добавя: „Описвам всичко това, за да разбере читателят какъв тип човек тръгва по-късно да си търси работа като моряк на параход.“

Оказва се, че от Одеса Ганг е толкова недостижим, колкото и от Вятка. Да се постъпи на параход дори за крайбрежно плаване не било лесно. Били необходими пари, и то доста, за разноските и обучението. На корабите не вземали безплатно ученици, а Грин пристига в Одеса с шест рубли в джоба.

Трябва да се учудваме не толкова на житейската неопитност на Грин, не на неприятностите, които изживява шестнадесетгодишният мечтател, попаднал от дълбоката провинция в шумния пристанищен град, а на онази наистина фанатична упоритост, с която се е стремил към своята мечта — морето и моряшката служба. Слабичък, с тесни рамене, той се е закалявал с най-варварски средства, учил се е да плува зад вълнолома, където са се давели дори опитни плувци, удряли са се в греди, в камъни. Гладен, изпокъсан, непрекъснато е обикалял всички шлепове, шхуни и параходи на пристанището, за да търси работа. И понякога е успявал да постигне целта си. За първи път плава с

парахода „Платон“, който е правел рейсове по черноморските пристанища. Тогава за първи път вижда бреговете на Кавказ и Крим.

Дореволуционните вестникари са твърдели, че авторът на „Остров Рено“ и „Капитан Дюк“ е стар морски вълк, пребродил морета и океани. Всъщност Грин е плавал съвсем малко като моряк и единствен път е бил в чуждо пристанище. Обикновено след първия или втория рейс е бил уволняван. Най-често заради непокорния си нрав.

Младежът е търсел необикновеното, „живописното“, героичното не само в книгите, но и в живота. И ако не го е намирал, то... си го е измислял. Много характерни подробности в това отношение Грин дава в един свой автобиографичен очерк.

„Когато на младини попаднах в Александрия — пише той, — като моряк на един параход на Руското дружество, на мен, подобно на безсмъртния Тартарен на Доде, ми се стори, че Сахара и лъвовете са съвсем близо, стига само да изляза извън града.

След като изминах няколко прашни, широки, адски горещи улици, стигнах до един канал с мътна вода. През него нямаше мост. Зад канала се простираха плантации и зеленчукови градини. Видях пътища, кладенци, палми, но пустиня нямаше.

Постоях до канала, вдишвайки миризмата на мръсна вода, а после се върнах на парахода. Там разказах, че един бедуин е стрелял в мен, но не ме улучил. След като помислих малко, добавих, че пред вратата на една арабска будка имало делви с рози, че съм искал да купя една роза, но от будката излязла красавица арабка, подарила ми цветето и казала: «Селям алейкум». Дали така казват арабските момичета, когато подаряват цветя, и дали подаряват цветя на непознати моряци, и досега не зная.

По същия начин, когато след завръщането ми от Урал баща ми ме попита какво съм правел там, аз му сервирах «съчинената легенда» горе-долу така: присъединил съм се към едни разбойници... после съм отишъл в гората, където тайно съм промивал злато и съм пропилял цяло състояние...

Като чу това, баща ми се опули, след което дълго се разхожда замислен. От време на време ме поглеждаше и многозначително повтаряше: «Да, да. Не зная какво ще излезе от тебе.»“

В защита на тези „съчинени легенди“ мога да кажа само, че шестнадесетгодишното момче-фантазър наистина е промивало злато и е плавало като юнга. Жаждата за необикновеното, яркото, далечното от „тихите делници“ на окурowska Русия, го е водела по каменистите пътеки, хвърляла го е в горещите пясъци, примамвала го е в гъстите гори, които изглеждали тайнствени... Скитайки из Русия, той е опитвал най-различни професии. Хамалин и моряк, взет по милост на случайни параходи и платноходи в Одеса, теляк на гара Мураши, копач, бояджия, рибар, пожарник на нефтените пожари в Баку, отново моряк на волжкия шлеп на параходството „Буличов и К“, дървар и салджия на Урал, златотърсач, преписвач на роли и артист-статист, писар на адвокат... Като гълтач на шпаги е ходил от Саратов в Самара, от Самара в Тамбов и т.н. Дори ако „гълтач на шпаги“ е метафора, то тази метафора е красноречива и не е избрана случайно. Нейното разпространение напомня за легендата, в която физически слабият човек добива богатырска сила, благодарение на мечтата, на безпределната вяра в чудесното.

През пролетта на 1902 г. младежът се озовава в Пенза в царската казарма. Запазило се е едно служебно описание на външността му по това време. В него се споменават следните данни: ръст — 177,4; очи — светлокафяви; коса — светлоруса; особени белези — татуировка на гърдите, изобразяваща шхуна с бушприт и фокмачта с две платна...

Търсачът на чудесното, бленуващ за морета и платноходи, попада в 213-и Оровайски резервен пехотен батальон, където царят най-жестоки нрави.

Своенравният войник е забелязан от един доброволец, който започва усърдно да го снабдява с есерски позиви и брошури. Грин се е стремил към свобода и романтичното му въображение е било запленило от живота на „нелегалния“, пълен с тайни и опасности.

Пензенските есери му помагат да избяга от батальона, снабдяват го с фалшив паспорт и го изпращат в Киев. Оттук той се прехвърля в Одеса, а после в Севастопол.

Грин си е оставал същият фантазър, какъвто е бил, когато е разказвал на моряците за измислените си приключения в египетската Александрия или на баща си за премеждията си в златните мини на Урал. Естествено пропагандната му дейност в Севастопол съвсем не

приличала на „детска игра“. За тази игра той платил със затвор и заточение.

След освобождаването си от севастополската тъмница Грин заминава за Петербург и скоро отново попада в затвора. Изпращат го на заточение за четири години в град Туринск, Тоболска губерния. Но още на другия ден след пристигането му тук по етапен ред Грин избягва и стига до Вятка. Баща му му осигурява паспорт на починалия наскоро в болницата „лично почетен гражданин“ А. А. Малгинов; с този паспорт Грин се връща в Петербург, за да бъде отново изпратен на заточение след няколко години, през 1910, този път в Архангелска губерния. Затвори, заточения, вечна нужда... Не случайно Грин е казал, че жизненият му път е бил обсипан не с рози, а с гвоздеи...

Бащата е смятал, че най-големият му син непременно ще стане инженер или лекар — учителите откривали у него завидни способности, — после се примирявал и за чиновник, в края на краищата за писар, само и само да живее „както всички“, да се откаже от фантазиите си... Но синът му станал писател, „странен приказник“, както го нарича поетът Висарион Саянов.

Грин се е стремил да обогати, да украси „ужасно нещастния живот“ със своите „красиви измислици“.

Но дали неговите романтични замисли са толкова далеч от реалността, от живота? Героите на Грин в разказа „Акварел“ — безработният корабен огняр Класон и жена му перачката Бетси — случайно попадат в картинна галерия, където откриват един етюд, на който за огромно учудване познават своята къща, неугледния си дом. Пътечката, входната площадка, тухлената стена, обрасла с бръшлян, прозорците, кленовите и дъбови клонки, между които Бетси опъвала въжетата за простирание — всичко било същото... Художникът само хвърлил върху листата и по пътечката ивици светлина, оцветил площадката, прозорците, тухлената стена с багрите на ранното утро и огнярят и перачката виждат къщата си с нови, светнали очи. Картината на непознатия художник изглажда смачканите от живота им души, „изправя“ ги.

Чувство на щастие от съприкосновението с изкуството, с хубавата книга изпитват много герои от произведенията на Грин. Да си спомним, че за Грей от „Корабът с алените платна“ картината, изобразяваща бушуващо море, е „онази нужна дума в разговора на

душата с живота, без която човек трудно може да разбере себе си.“ А малкият акварел — безлюдната пътека сред хълмовете, — наречен „Път за никъде“, поражява Тирей Давенант. Младежът, изпълнен със светли надежди, се бори с впечатлението си, макар зловещият акварел „да го примамва като кладенец“... Като искра от тъмен камък блясва мисълта да намери пътя, който води не за никъде, а към щастието, което му се привижда в момента.

И може би по-точно ще бъде, ако кажем: Грин е вярвал, че в гърдите на всеки истински човек тлее романтично пламъче. То трябва само да бъде разпалено. Когато рибарят на Грин лови риба, той мечтае да улови голяма риба, толкова голяма, каквато „никой не е улавял“. Въглищарят, който пълни кошницата си, изведнъж вижда, че тя е разцъфтяла, обгорените от него клонки „се разпукват и разлистват“... Момичето от рибарското селище, дълго слушало приказки, бленува за необикновения моряк, който ще пристигне при него на кораб с алени платна. И тази мечта е толкова силна и толкова страстна, че се сбъдва.

Странен и непривичен бил Грин в кръга на писателите-реалисти, битовици, както ги наричали тогава. Чужд бил и на символистите, акмеистите, футуристите... „Гриновата работа «Трагедия на платото Суан» е красива, но твърде екзотична...“ Това са редове от писмото на Валерий Брюсов, който е редактор в периода 1910–1914 г. в литературния отдел на списание „Русская мысль“. Те са много показателни и звучат като присъда. Щом дори на Брюсов — големия поет, чувствителен и отзивчив към литературната новост — разказът на Грин се е сторил красив, но твърде екзотичен, то какво ли е било отношението на другите списания към произведенията на странния писател?

Впрочем за Грин разказът „Трагедия на платото Суан“ (1911) е бил нещо най-обикновено: просто той е пишел така. Нахлувайки с необичайното, екзотичното в баналното и досадното в ежедневието на заобикалящия го живот, писателят се е стремил по-ярко да отрази великолепието на неговите чудеса и чудовищността на неговата уродливост. Такъв е бил неговият художествен стил, неговият творчески почерк.

Моралният изрод Блум, главният герой на разказа, мечтаещ за времената, когато „майката няма да се осмели да погали своите деца, а желаещият да се усмихне, трябва предварително да напише завещанието си“, не е представлявал никаква литературна новост. Човекомразците, домораслите ницшеанци по онова време, в „нощта след битката“ на 1905 г., излизат на мода. Писателят изобразява Блум като ужасен престъпник, у когото е изпепелено всичко човешко, той дори умира като някакво влечуго, което се завира като черна топка в тревата. Побеждава не побеснелият мизантроп, а поетът и ловецът Тинг и неговата приятелка Асунта, хора, близки на нелегалното революционно движение, побеждава „страшната радост“ от живота, за която трябва да се борят. И това, че събитията се развиват не в мрачния Петербург, а на екзотичното плато Суан, и това, че в разказа действуват Тинг и Асунта, а не Тимофей и Анна, не е могло да излъже читателите. Те са се досещали за социалния смисъл на екзотичния разказ на Грин, за съвременното му „петербургско“ звучене...

Сюжетите на Грин са били определени от времето. Въпреки цялата екзотика и причудливост на образците на художествената тъкан на произведенията му, в много от тях определено се чувства духът на съвременното, въздухът на деня, в който са били писани. Чертите на времето понякога са толкова очевидни, така ярко са очертани, че изглеждат неочаквани за признатия романтик и фантаст Грин.

Александър Грин заема наистина свое особено място в руската литература. Не е възможно да се намери подобен нему писател (нито в руската, нито в чуждата литература). Впрочем предреволюционните критици, а по-късно и раповските, упорито са сравнявали Грин с Едгар По — американски романтик от деветнадесети век, автор на популярната в младите години на Грин поема „Гарванът“, всяка строфа на която завършва с безизходното „Nevermore!“ („Никога!“).

Младият Грин е знаел наизуст не само тази поема. Според съвременниците му Едгар По е бил любимият му писател. Фантазията на младия мечтател е била развълнувана не само от произведенията на автора на „Гарванът“, но и от неговата биография. В нея Грин е виждал черти от своята биография, черти от своята тъжна, бездомна младост в „страшния свят“ на стара, царска Русия, черти от сблъскването на

мечтата с жестоката действителност. Огромна и шумна е била тогава популярността на Едгар По. Стихотворенията и „страшните новели“ на американския фантаст са били превеждани и печатани в огромни количества. Високо са ги ценили толкова различни писатели като А. Блок и А. Куприн. Стиховете на Блок, посветени на „безумния Едгар“, не излизали от устата на литературната младеж. Куприн е казал, че "Конан Дойл, изпълнил цялото земно кълбо с детективските си разкази, все пак се вмести заедно със своя Шерлок Холмс като в калъф в малкото гениално произведение на Едгар По "Престъпление на улица „Морг“„.“

Споделяйки общото мнение, Грин е смятал автора на „Гарванът“ и „Престъпление на улица «Морг»“ за изключителен поет, блестящ майстор на авантюристичния и фантастичен жанр, често е използвал неговите стилови похвати, учил се е от него да изобразява фантастичното в реалните му подробности, виртуозно да владее сюжета. Но с това приликата им се изчерпва. Сюжетите им по принцип са различни. Да вземем например един от най-ранните романтични разкази на Грин — „Произшествие на улица «Кучешка»“ (1909). Разбира се, не случайно, не наслука е избрано това подходящо заглавие. Но разказът е за друго. В него липсва изкусно сплетената детективска интрига, липсва толкова характерният за Едгар По натуралистичен интерес към „страшното“. От съвсем друго се интересува младият писател. Той се вълнува от нравствения смисъл на произшествието. Виновницата за самоубийството на Александър Холц, мургавата красавица „с капризна извивка на веждите“, се появява и изчезва още на първата страница. По-нататък се разказва за самия Холц, за този чародей, който умее да прави чудеса, но не може да стъпче любовта в сърцето си:

„Човекът, който размири цялата улица, човекът, който наивно възхити едни, гневно възмути други, който изпоплаши деца и жени, който вадеше злато от такива места, където изобщо не може да има, този човек да умре заради една фуста! Да се чудиш и маеш?!

Не се съмнявайте — всички се радваха. И както в дървена сграда стъпкваме тлееща клечка кибрит, така те гасяха в себе си мисълта: «А може би... може би му е било необходимо *нещо повече?*»“

На героите на Грин винаги им е необходимо „нещо повече“, което никак не може да се вмести в рамките на еснафските норми.

Грин е умеел да съхрани своите разкази от временни моди. През целия си труден живот той е запазил целомъдрено отношение към жената, благоговейно удивление пред силата на любовта. Но не към гибелната, погребална, мистична любов, пред която се е прекланял Едгар По, който е твърдял, че „смъртта на прекрасната жена е безспорно най-поетичният сюжет на света...“ А към живата, земната любов, пълна с поетично очарование и... дяволска упоритост.

Ако потърсим причините за увлечението на младежта към всичко, написано от Грин, една от първите ще бъде, че той е писал за любовта, за романтичната, чиста и вярна любов, пред която е отворена младата душа. Подвиг в името на любовта! Нима не мечтае за това всеки човек на седемнадесет години?

Трябва да се сравни кой да е от светлите, жизнеутвърждаващи разкази на Грин за любовта, написани още преди революцията, като например „Позорният стълб“ (1911) или „Сто версти по реката“ (1916), с коя да е от „страшните новели“ на американския романтик, за да стане съвсем ясно колко различна е тяхната романтика и че те си приличат колкото леда и пламъка.

Не, Грин не е присадено, не е екзотично растение на нивата на руската литература, поникнало някъде по края. И ако трябва да се търсят изворите на творческия му почерк, учудващото му умение да намесва фантастичното в реалното, то те са в народните приказки, у Гогол, в неговия „Нос“ или „Портрет“ и у Достоевски, както и в прекрасните повести и разкази на руския фантаст Н. П. Вагнер (1829–1907). Някои от разказите на Грин ни напомнят за „Господинът от Сан Франциско“ на И. Бунин, „Листригонов“ на А. Куприн... Не, Грин не е чуждо цвете, не е присадено растение, а „свой“ на многоцветната нива на руската литература, той израства като художник на нейната почва, там са дълбоките корени на своеобразния му стил.^[1]

Творчеството на Грин в най-добрите си образци не излиза извън традициите на руската литература, извън високия ѝ хуманизъм, демократичните ѝ идеали, светлата ѝ вяра в Човека, чието име звучи гордо. Фактът, че непобедимата мечта за гордия човек се блъска в книгите му открито, оголено, яростно, може би го прави един от най-оригиналните писатели.

Литературните приятели на Грин си спомнят, че той на няколко пъти се е опитвал да напише книга за летящия човек и е смятал, че

няма нищо необикновено в този сюжет.

„Човекът ще лети сам, без летателен апарат“ — уверявал той.

Но това не е всичко. Той напълно убедено доказвал, че човекът вече е летял някога, в незапомнени времена, когато е имал такава способност. По неизвестни засега нам причини тази способност е угаснала, атрофирала се е и човекът се е „приземил“. Но то не е завинаги! Нали е останал смътният спомен за онези крилати времена — сънищата! Нали насън човек лети! И той на всяка цена ще открие, ще разгадае тази изгубена в хилядолетията тайна, ще върне някогашната си способност — човекът ще лети!

Грин написва своята книга за летящия човек, писал е и за великани, повдигащи планини („Гат, Вит и Редот“). Наивността, оголеността на фантастичната измислица, която получава в книгите му реални черти, едва ли не битовост — летящият човек в романа „Блестящият свят“ става цирков артист, — не е ли една от тайните на чудодейния Гринов стил, който така силно и непосредствено завладява читателите, особено младите читатели?

Още преди революцията наричат Грин автор на авантюристичния жанр, прочул се с разказите си за необикновени приключения. Той е великолепен майстор на композицията — действието в неговите произведения се разгръща като пружина, сюжетите са винаги неочаквани. Но не това е най-важното. „Съчинителството винаги е било моята външна професия — пише Грин през 1918 г., — а истинският ми вътрешен живот е светът на постепенно разкриваната тайна на въображението...“ Писателят говори за себе си. Но същите думи могат да се кажат за много негови герои: те са хора с ярък вътрешен живот и тайните на въображението ги вълнуват трепетно, тъй като са непоправими мечтатели, търсачи на непознатото, поети по душа.

Авантюристични по своите сюжети, книгите на Грин са духовно богати и възвишени, те са заразени с мечтата за всичко благородно и прекрасно и учат читателите на мъжество и радост в живота. И в това отношение Грин е дълбоко традиционен, въпреки своеобразието на героите си и причудливостта на сюжетите.

Тази живописна смесица на традиционното и новаторското, това причудливо съчетание на книжния елемент с внушителната, единствена по рода си художествена измислица вероятно представлява една от най-оригиналните черти на неговото дарование. Откъсвайки се от книгите, прочетени на младини, от огромното количество жизнени наблюдения, Грин създава свой свят, своя въображаема страна, каквато естествено не съществува на географските карти, но която без съмнение съществува — писателят твърдо вярва в това — на картите на юношеското въображение, в онзи особен свят, където мечтата и действителността съжителствуват паралелно.

Писателят създава своята страна на въображението, сполучливо наречена от някого „Гринландия“, създава я по законите на изкуството, определя географските ѝ координати, дава ѝ сияещи морета, пуска по вълните ѝ белоснежни кораби с алени платна, опънати от приближаващия норд-вест, очертава бреговете ѝ, поставя пристанища и ги населява с човешки кипеж, със страсти, срещи и събития.

Една от най-привлекателните черти на своеобразието на Грин се състои в това, че светът на юношеското въображение, страната на чудесните подвизи и приключения е изобразена така, сякаш наистина съществува, сякаш този свят е зрим, осезаем и познат до най-малките му подробности.

Прочетеш например описанието на Лис, тази сияеща от багри страница, и ти се струва, че вече си видял този град. Грин умее да пише така, че дори най-фантастичното, най-приказното става безспорен факт в произведенията му. Струва ти се, че си видял Лис още преди да прочетеш за него у Грин. Видял си всичко, за което той пише, при това в натура, на живо, а не в книгата.

„Някои отънъци на Севастопол“, както и отънъци на стара Одеса, Ялта, Феодосия не само са влезли в пейзажите на неговите градове, но и в сюжетите на произведенията му, и в образите на романтичните му герои — моряци със загорели лица, брулени от морето и вятъра рибари, занаятчии, пристанищен народ... Колкото и далеч да е отлитал писателят на крилете на своята фантазия, книгите му са „пълни с неизоставената родина“.

Неговото художествено въображение е било подхранвано от живота, от реалната действителност и затова са абсолютно неверни

представите за него като за „чист“ романтик, който с отвращение е странял от житейската проза.

Най-добрите произведения на Грин, всяка тяхна страница, са написани, за да каже на читателите си, че всичко възвишено и прекрасно, всичко, което понякога изглежда неосъществимо, всъщност е „възможно и осъществимо също както разходка извън града. Аз разбрах тази проста истина. Тя се състои в това да правим със собствените си ръце така наречените чудеса...“

Това са редове от „Корабът с алените платна“. Книгата е била замислена през 1917–1918 г., когато хората „със собствените си ръце“ са творили чудесата на революционното преустройство на живота. Със своята феерия, така многозначително наречена в тези дни, Грин откликва на събитията, кипящи навън.

Откликва по свой начин, с книга по гриновски „странна“, написана страстно и искрено, книга, в която приказката за алените платна, лелеяна в душата на девойката Асол от рибарското селище, тази позната ни от детството Пепеляшка, принцесата на мечтата, става действителност, истина. Истина, която сама прилича на приказка.

Идва време на вдъхновен труд. Грин никога не е писал така леко и уверено и толкова много, както през тези години. Феерията „Корабът с алените платна“, стихове, разкази, първият роман, озаглавен така значително — „Блестящият свят“...

Романът „Блестящият свят“, публикуван през 1923 г. в списание „Красная Нива“, учудва тогава не само читателите, но и литераторите с необичайната си фабула, с поразителната дори за Грин смелост на художествената измислица. В своите спомени за писателя Юрий Олеша съобщава много любопитна характеристика за романа, направена от самия автор.

„Когато изразих пред Грин възхищението си, че наистина му е хрумнала чудесна тема за фантастичен роман (летящ човек) — пише Олеша, — той почти се обиди.

— Как така за фантастичен роман? Това е символичен роман, а не фантастичен. Не човекът лети, а се извисява духът!“

„Блестящият свят“ — роман за летящия човек Друд, за приключенията и за трагичната му гибел — е алегорично произведение и наред с това учудващо конкретно в своите социални характеристики. И въпросът не е само там, че Грин е имал чудесната

способност да рисува най-възвишеното, необикновеното при обикновени, битови, „приземени“ обстоятелства. Същността е другаде. Лис и Сан Риол — измислените от Грин, сияещи от слънцето пристанища, където живеят чудноватите, влюбени в родното море капитани Дюковци и безстрашни Бит-Боевци, носещи щастие на хората, обръщат пред читателите своята друга, неочаквано нова страна. В романа става ясно, че Лис е населен не само с Дюковци и Бит-Боевци, и девойки от предградията, както нежната Режи, „красавици на миглите“. В него живее и човекът без душа — министърът Дауговет, който още в цирка заповядва да убият летящия човек: „Веднага! Без колебание!“ Оказва се, че в Лис има затвори, тайни тъмници, полицаи с железни лица. А на главната улица, в разкошна вила живее красавицата Руна. Отначало тя се опитва да очарова, да оплете младежа, да го прикотка и да го накара да служи на нейните милиони. Но когато Друд и заявява рязко и студено: „Не!“, тя решава също като министъра: да го убие. Нейните хора като ловци го проследяват. И ето той лежи със смазана глава върху прашния паваж на града. Управниците на Лис убиват летящия човек, убиват мечтата, „извисяването на духа“.

Така някога идиличният Лис, този блестящ от слънчеви багри свят, обръща в романа пред читателите своята черна, капиталистическа, опака страна. Ако „Блестящият свят“ е символичен роман, както е казал Грин, то неговата символика е изцяло социална и той е алегоричен социален роман.

През пролетта на 1923 г. след завършването на романа „Блестящият свят“ Грин отива в Крим, край морето, скита по познатите места, живее в Севастопол, Балаклава, Ялта, а през май 1924 г. се заселва във Феодосия — „града на акварелните тонове“. През ноември 1930 г., вече болен, той се премества в Стари Крим, обичан от него заради тишината, безкрайните градини и гори, заради разположението му върху хълм, откъдето се вижда морето. Тук Грин завършва „Автобиографична повест“, пише разкази... На 8.VII.1932 г. писателят умира.

Кримският период в творчеството на Грин е забележителен не само с това, че е станал нещо като „болдинска есен“ за него, че е създал през този период почти половината си творби. В произведенията му от 1924–1932 г. става по-ясна и по-отчетлива

социалната им насоченост, тяхната връзка с живота. Черноморските впечатления от тези и от младите му години, събудените спомени за местата на някогашните странствувания се вливат в неговите книги. Цялата втора част на романа „Път за никъде“, където действието се развива в Хертон, както вече знаем, е написана въз основа на севастополските впечатления. В много отношения е автобиографичен и шестнадесетгодишният юнга Санди, герой на „Златната верига“.

Сюжетът на „Златната верига“ напомня по някои неща за „Златният бръмбар“ на Едгар По. И в двете произведения става дума за пиратски съкровища, за намерени несметни богатства. Но в „Златният бръмбар“ съкровището обещава благополучие, предвещава доволство и щастие, което най-после ще получат Уилям Легран и неговите приятели, а в романа на Грин съкровището носи мъка на хората, свързано е с престъпления и смърт. Не напразно Грин му придава хиперболизиран, символичен вид: бедният скитник Ганувер измъква на брега от морското дъно чудовищно тежка златна верига.

Златото е за бедните духом... с никакви богатства не могат да бъдат купени Санди и Молли, те са неуязвими от „златния прах“. Чисти и светли, те преминават през всички съблазни, през всички лабиринти на тайнствения дворец на Златната верига.

Символичен е и другият, най-популярният роман на Грин — „Бягаща по вълните“. Приказният Гел-Гю, пламнал в маскарадни огньове, също обръща към читателите своята неугледна, делнична страна. Хората, способни „да отхапят камък“, искат да разрушат статуята на „Бягаща по вълните“, която се извисява на централния площад, увенчавайки народния карнавал. Прелестната Биче, същество, което се струва на главния герой възплъщение на легендарната девица, бягаща по вълните, клюмва и гасне при първото докосване до тайната на въображението. „Аз не чукам по плътно затворена врата“ — със снизходителна усмивка казва Биче. Дръзката душа, която не се страхува „да прекрачи в бездната“, се оказва не Биче, а обикновеното момиче от кораба Дези. Дези зове и чува в края на романа призивния глас на „Бягаща по вълните“:

— Добър вечер! Добър вечер, приятели. Не ви ли е страшно по тъмния път? Аз бързам, тичам...

Горки е казал, че в рамките на алегорията могат да бъдат вложени най-значителни неща: патос и сатира, лирика и епос, всичко ѝ е подвластно. Алегоричните романи на Грин са доказателство за това.

Сюжетите на неговите книги се движат от хора на действието, от онези, които виждат в своята мечта „свята и велика“ истина и в името на нея са готови на дръзновени дела. Презирацията смъртта лоцман Бит-Бой, изпълнената с неугасима вяра в мечтата Асол, верният Санди и неподкупната Молли от „Златната верига“, мъжественият Тирей Давенант, влязъл в неравна борба със силните на деня от „Път за никъде“, безстрашната Дези от „Бягаща по вълните“, Тави от „Блестящият свят“, повярвала в невъзможното — в тези образи е въплътено основното съдържание, социалният патос на книгите на Грин, одухотворени от възвишената романтика на мечтата, на онази мечта, за която Писарев казва, че „може да бъде сравнена с глътка хубаво вино, което ободрява и подкрепя човека...“

В. Вихров

[1] Интересно е мнението по този въпрос на българския поет Атанас Далчев, споделено пред съветската критичка Л. Михайлова: „Творчеството на Грин е в кръга на реалното, но в него има нещо скрито, което неизменно привлича въображението на хората. Фантастичното у него служи като средство за по-дълбоко изразяване на действителността. Аз наричам този метод магически реализъм и за блестящо негово въплъщение смятам разказа «Ловеца на плъхове», той разтърсва човека със суровата истина на времето. Трансформация на лиричния приказан образ ще намерим и в драматургията на Ибсен, и в поезията на Марина Цветаева.

«Ловеца на плъхове» на Грин е полифоничен разказ. Смело отнасям определението на Бахтин за полифоничността на прозата на Достоевски към този великолепен образец на многоплановост при построяването на сюжета и пресъздаването на реалния живот. Убеден съм, че всяко истинско произведение на изкуството е полифонично. Силата на описанието на разказа е поразителна. Чел съм го отдавна, но и до днес си спомням фантасмагоричната нощ в изоставената сграда на банката, бягството на героя, загадката с телефонния разговор по скъсаните проводници...“ — Б.р. ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.